

Изх. № 007/13.09.2023 г.

ДО

Г-Н РУМЕН РАДЕВ

МИНИСТЪР НА ЕНЕРГЕТИКАТА

ОТНОСНО: СТАНОВИЩЕ ПО ПУБЛИКУВАНИЯ ЗА ПУБЛИЧНО ОБСЪЖДАНЕ ТЕРИТОРИАЛЕН ПЛАН ЗА СПРАВЕДЛИВ ПРЕХОД НА СТАРА ЗАГОРА НА 14.08.2023 Г

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН МИНИСТЪР,

Преди да изложи становището на Агенция за регионално икономическо развитие – Стара Загора по същество, бих искала първо да представя организацията като такава:

Агенция за регионално икономическо развитие – Стара Загора (АРИР) е създадена през 1995 година с цел насърчаване на устойчивото развитие на регион Стара Загора с активната подкрепа на членовете ѝ: всички 11 общини от региона – Стара Загора, Казанлък, Раднево, Гълъбово, Опан, Николаево, Мъглиж, Гурково, Павел Баня, Чирпан, Братя Даскалови, Търговско-промишлена палата – Стара Загора, Тракийски университет, Българо-германски център за професионално обучение. Правният статут на АРИР я определя като неправителствена организация (НПО), както е статута също на Националното сдружение на общините на Република България (НСРОБ), Търговско-промишлена палата (ТПП), Българска стопанска камара (БСК), както и на другите работодателски организации, доколкото това е решението, което правната рамка в страната ни предлага.

Съществената разлика е, че АРИР обединява основно местни власти и други публични организации и институции, възложители по ЗОП, което превръща Агенцията в публична организация.

На практика АРИР е така търсеният и насърчаван модел на иновации - Quadruple Helix Model, който описва взаимодействията академична общност – индустрия – национално/регионално/местно управление - обществена среда, в рамките на икономика на знанието. Това обстоятелство предоставя възможности АРИР да участва или води изпълнението на над 80 успешни международни проекта, обединявайки и адаптирайки споделените знания, опит, практики от партньорите си на ЕС и на международно ниво, към регионалните/националните специфики.

ЕВРОПА ДИРЕКТНО
Стара Загора

Като водеща организация по проект De Carb (програма INTERREG EUROPE), АРИП още през 2018 г. започна разговорите за трансформацията на регионалната икономика към нисковъглеродна със заинтересованите страни: с регулярни работни срещи на семестриален принцип; Peer-review; 2 международни обществени събития за новия енергиен микс (четвъртото издание ще бъде в началото на м. ноември 2023 г. Стара Загора). През ноември 2020 АРИП организира и проведе първите срещи по темата с местните власти и бизнеса, за да представи ТПСП като концепция и цели и да ги подготви за процеса на създаването им .

През целият процес на подготвяне на доклада на избрания консултант от ЕК – Прайс Уотърхаус Купърс, АРИП работи активно с екипа му и предостави наличната информация по темата, вкл. добри практики, които да бъдат включени в доклада.

Към момента АРИП е работи активно в 3 текущи проекта по темата, финансирани по програмите Life+ и Horizon EUROPE в международно партньорство с региони в преход.

Позволих си малко по-широко представяне на АРИП и дейността ѝ, за да заявя ясно, че написаното в становището почива на реална работа и познаване на темата, както и на реалностите в региона.

Настоящото становище отразява мнения и предложения по публикувания за обществено обсъждане Териториален план за справедлив преход за Стара Загора на членове на АРИП-Стара Загора.

По същество само за ТПСП на Стара Загора:

1. Тази версия на Плана надгражда значително публикуваната такава преди година, но продължава да е по-скоро строго формален и крайно недостатъчен като визия, конкретни мерки и проекти: посрещнати са формалните изисквания на ЕК за написването му, но не и тези на всички заинтересовани страни в региона. На практика продължава да не носи така необходимата яснота и увереност в региона, а по-скоро продължава да предизвиква основно негативни реакции и засилва създадената до момента негативна нагласа и объркване сред заинтересованите страни в региона;
2. Създаването на тази версия на Плана се случи по същия непрозрачен начин - написан е по-скоро „на тъмно“ в кабинети в София при почти пълна липса на комуникация на регионално ниво – нито областния управител, нито кметовете и председателите на общинските съвети на най-засегнатите страни, нито работодателските организации на регионално ниво, нито местните синдикални организации, бяха потърсени за работни срещи, нито дори информирани в повече детайли и търсене на мнения в процеса на написването му. Както и преди година, на този етап на публично обсъждане това даде много добра основа за ескалиране на подчертано негативните реакции – дори и ТПСП да беше брилянтно подготвен, реакциите в голяма степен биха били същите;
3. В Плана е записано: „Основната цел, която трябва да бъде подкрепена от ФСП, е преходът на региона към въглеродно неутрални сектори, основан на трансформация на активите. Под това разбираме, че искаме да използваме

наличните регионални активи за преход. Тези активи включват голямата консолидирана площ земя, най-силната електропреносна мрежа в страната, високите технически умения на работната сила, транспортната инфраструктура, изключително ценното стратегическо местоположение, образователна инфраструктура, силни местни структури и капацитет и други. Тези активи трябва да помогнат на региона да се превърне във въглеродно неутрален индустриален център - както по отношение на процесите с нулево нетно съдържание, така и на индустриите, които обслужват бъдещата въглеродна неутралност.“

Преходът на региона към въглеродно неутрални сектори трябва да бъде основан на трансформация на активите, което кореспондира с водещ принцип на регионалната икономика за устойчиво развитие, базирано на наличните в региона ресурси, в случая: *“assets based transition”* или преход на основата на наличните активи. Тази концепция трябва да бъде доразвита в Плана и да позволи: от една страна в прехода да бъдат ангажирани и мобилизирани целенасочено повече ресурси, а от друга да подчертае важността от необходимостта да се запази всичко онова, което може да се превърне в основата на една широка устойчива индустриална симбиоза, въвличаща работната сила, квалификацията и опита ѝ;

4. В предложените три стълба и включените в тях мерки това е постигнато в голяма степен, но все още остават по-скоро пожелателни, без да носят яснота какво/кой/как трябва да го направи и увереност, че това ще има необходимото положително въздействие върху социално-икономическия живот в региона. Без търсената яснота трудно ще бъдат преодолените страхът и притесненията на хората и провокираните от тях силни негативни реакции. В тази си версия Планът бележи значителен напредък за ограничен кръг от експерти, които имат задълбочени познания по темата, но не и за най-пряко засегнатите: заетите в Комплекса, бизнеса и местните власти;
5. По отношение на включените проекти в публикувания за обсъждане ТПСП, след консултации с членовете си при изготвянето на това становище, АРИР подчертава, че трябва да се предприемат коригиращи/допълващи мерки по отношение на:
  - 5.1 Недостатъчно е засегнат основният въпрос, който ТПСП трябва да реши: развитието на човешките ресурси. Необходим е значително по-силен акцент върху анализа, както и актуално картографиране на наличните умения и квалификация; ангажиране на работниците под риск на индивидуално и колективно ниво, в т.ч. дълбочинни интервюта за развитите компетентности и плановете за бъдещето им – тяхното и на семействата им. В тази връзка е важно в този процес да се включат не само работещите в засегнатите сектори, но и техните семейства, вкл. младежите, по отношение на: възможностите за образование и работа; личностно и кариерно развитие; интерес към конкретни сектори, предприемачество;
  - 5.2 Създаването на държавно предприятие „Конверсия на въглищни региони“, с основна дейност бързата и адекватна подготовка на терени за инвестиции, в т.ч.

осигуряване на всички административни и юридически услуги, необходими на инвеститорите, премахване на административните пречки пред новите инвеститори в нисковъглеродната сектори и други ключови дейности, е добра идея. Но за да бъде ефективна и работеща трябва да се направи ясна демаркация и пътна карта за съвместна работа между неговите задачи/планове и тези на местните власти, установени в региона институции, организации, дружества, особено на „Мини Марица Изток“ АД и свързаните с нея производители на енергия. ТПСП трябва да има ясна връзка и допълняемост с тези инвестиционни планове на горепосочените дружества – особено последните, които ще бъдат силно засегнати откъм приходи и ЧР: такава не се наблюдава в ТПСП;

От друга страна, съгласно действащото законодателство на национално ниво и Регламента за Механизма за справедлив преход, рекултивацията на земята попада в ангажимента на „Мини Марица Изток“ АД. Това изисква ясна демаркация между съществуващите ангажименти за рекултивация и онези дейности, които са предложени за включване в Плана, за да бъдат финансирани в рамките на ТПСП.

5.3 Достъпът до средствата от ТПСП е обвързан с постигането на конкретни показатели – за редуциране на емисиите на CO₂ и за запазване/подобряване на стандарта на живот на засегнатите в минно-енергийния комплекс и свързаните/обслужващите го дейности. В това отношение ТПСП може да постигне синергичен ефект като включи инвестиции в МЕЕ, вкл. в собствените жилища на засегнатите работници. Това, освен за постигане на показателите за редуцирани CO₂ емисии, е още една предпоставка засегнатите работници и техните семейства да останат в региона. Тези мерки задължително да се съобрази с „умните технологии“ за енергийно обновяване на сградите (част от концепцията за „умен“ град), съобразно най-новите стандарти и технологии: високоефективни термопомпи, централно и локално соларно отопление, сезонно съхранение на топлинна енергия. Тази мярка също е особено приложима за обществени сгради. Освен това е предпоставка за формиране на клъстер/индустриална симбиоза и допълнително развитие на сектора;

5.4 Включването на зеления водород с посочването на конкретни инвестиционни проекти в ТПСП е пробив, който обещава постигане на търсените възможности и ползи за региона. Това направление в ТПСП е развито в значително повече детайли, в т.ч. като се дефинират типа инвестиции, които могат да се очакват в резултат на производството на чист водород, включително развитието на водородна икономика и производство на компоненти за водородната индустрия. Необходимо е ясно да се заяви, че основната роля на зеления водород ще бъде да привлече инвестиции в индустрии, които имат ясно заявени цели и действия за декарбонизацията си и по този начин ще допринесат за синергичен ефект в региона: редуциране на емисиите CO₂; създаване на чисти работни места; увеличаване на регионалния БВП; привличане и на човешки капитал. В тази връзка трябва да се направи карта на необходимите знания и умения, които трябва да се

развият в региона по отношение на човешките ресурси и тя да се обвърже с програмите за квалификация и преквалификация в ТПСР по отношение на:

- 5.4.1 Разработване на учебни програми за ЦПО за водородни технологии и производство на оборудване;
- 5.4.2 Разработване на учебни програми в професионалните гимназии в Стара Загора, Раднево и Гълъбово, които да създават следващите поколения от кадри, необходими за чистата и дигитална трансформация на комплекса.

Ефектът ще бъде повишената привлекателност на региона като място за инвестиции във водородната икономика, професионално развитие и живот;

При преглед на вече одобрени ТПСР в ЕС региони се наблюдава подчертан акцент върху кръговата икономика и управлението на отпадъците. Стара Загора, като община, среща огромно предизвикателство с изграденото на нейна територия ДТБО. При въвеждане на адекватни мерки за разделно събиране на ТБО, посоченият проблем може да се превърне в решение чрез пилотни схеми за газифициране и изгаряне на ТБО за добиване на енергия по екологосъобразен начин.

- 5.5 При разработването на мерки за допълнителна квалификация и заетост е добре да се разгледат възможностите на съществуващите ЦПО в рамките на Мини Марица Изток и ТЕЦ-2, както и Българо-германския център за професионално обучение, който е част от структурата на МТСП;
- 5.6 При разработването на мерки за допълнителна квалификация и заетост е добре да се разгледат възможностите за ваучерни схеми, които позволяват на ползвателите да бъдат обучени чрез работа директно при новия работодател/за новото работно място при същия работодател в преобладаващо работна среда;
- 5.7 По отношение на подкрепата за МСП – трябва задължително да посочи дефиницията за МСП, която се прилага в Плана. Също така да се акцентира върху специализацията на региона, съгласно ИСИС, в сферите на нисковъглеродните индустрии. Това ще насърчи допълнително развитието на клъстер/индустриална симбиоза, базирана на чист водород. Така ще се подпомогне клъстерния ефект в региона.
- 5.8 Тук е мястото да се подчертае, че тази версия на Плана дава необходимата рамка за прилагане и развитие на концепцията за връзка между наука и бизнес и за създаване на институционалната рамка за това в партньорство за изследователски капацитет с Институт за устойчив преход и развитие към Тракийски университет, създаден от Министерски съвет. Необходимо е този Институт, бидейки публична организация, да бъде конкретен бенефициент в ТПСР, за да бъде пълноценен двигател на регионалния преход чрез практически ориентирани НИРД в партньорство с Мини Марица Изток АД.

ИУПР, в партньорство с Мини Марица Изток АД, може да надгради капацитета си и действа като център за развитие и внедряване на технологии за съхранение на енергия, пилотни геотермални проекти, разработка на нови модели термопомпи и други – подобно на [CERTH](#). По този начин регионът и страната ще изградят с важен център, който да работи в широко международно партньорство, адаптирайки/интегрирайки практики и резултати, които да осигурят прехода на база на съществуващия потенциал и налични активи в региона. В тази връзка трябва да се изследват и дефинират възможните връзки на колаборации с други, добре развити инвестиционни и иновативни центрове в страната – като Пловдив и Бургас, както и в сходни региони в преход – практика, която отдавна се прилага в ЕС;

- 5.9 Във връзка с предходната точка трябва да се акцентира и върху ролята на Европейски цифров иновационен хъб Загоре като двигател на процесите на двойната – цифрова и зелена трансформация на региона в публичния и частния сектори. Проектът е единият от 4-те одобрени от ЕК по програма Цифрова Европа. Предвидените дейности са пряко обвързани с ТПСП и са планирани с цел подпомагане на неговото изпълнение и постигане на поставените цели. Позиционирането на Хъба в сферата на чистия водород и дигиталните решения за него са солидна предпоставка за развитието на региона като център за такива решения в мрежата от над 150 ЕЦИХ на ЕК. Изграждането на регионален data-center за нуждите на регионалната екосистема, ползващ чиста енергия е съществено изискване от гледна точка и на технологиите и на маркетинга на региона и трябва да бъде част от ТПСП като продължаващо и надграждащо финансиране;
- 5.10 За да се постигне търсеното ниво на иновации в прехода, трябва се включи и уникалния потенциал на ММИ за развитие на вторични производства на база на наличните ресурси, като:
- 5.10.1 Производство на строителни материали, за които има предпроектни проучвания;
- 5.10.2 Разработване на технология за производство на естествени минерални торове на база на лигнитните залежи. Вече има няколко предварителни проучвания по темата, които демонстрират добър пазарен потенциал. Кризата в доставките, предизвикана от войната в Украйна, разкрива допълнителни пазарни такива. Тук категорично се вписват, като част от: научната верига - Тракийски университет и ИУПР; клъстерната екосистема - Клъстер Технологии за чиста околна среда, воден от Търговско-промишлена палата – Стара Загора и регионалният бизнес, който трябва да бъде насърчен и подпомогнат в диверсификацията на регионалната икономика и създаването на нови работни места;

5.11 Като регион в преход, Стара Загора е в пряка конкуренция с останалите над 100 региона в преход в ЕС, в повечето от които процесите на трансформация на икономиките им под една или друга форма, са в много напреднали етапи на развитие и изпълнение. За да навакса все по-голямото си изоставане, регионът трябва да бъде популяризиран и промотиран като място за инвестиции в бизнес, иновации и живот, на базата на цялостна концепция за това, включително чрез професионални презентации, международни представяния на конференции и панаири, срещи с инвеститори, роудшоу и други.

В предложенията, отправени към избрания консултант от ЕК – Прайс Уотърхаус Купърс, в процеса на подготвяне на доклада беше и това АРИР да бъде конкретен бенефициент по мярката със следната аргументация: с най-дълъг и богат опит по темата в региона; публична организация, което изключва риска от неконкурентно подпомагане съгласно законовите регулации; активен и разпознаваем в региона партньор, което придава допълнителна тежест и на местно и на международно ниво. В момента АРИР разработва Стратегия за диверсификация на регионалната икономика по механизма START на ЕК. АРИР работи по Стратегията с ясното съзнание, че привличането на инвеститори не трябва да застрашава съществуващата бизнес еко-система, а да създава рамка за ангажиране на съществуващия бизнес във веригите на производство и доставки;

Оставяйки тази възможност с „отворен конкурентен достъп“ в предложението ТПСР за хората тук означава отново софийска компания да бъде избрана и поставена да извърши дейности без да има необходимите задълбочени регионални познания;

5.12 По отношение на спазването на принципа на партньорство, за да се осигури местна ангажираност, да се гарантира, че Териториалните планове за справедлив преход (ТПСП) съответстват на местните нужди, и да се осигури гладкото им изпълнение, АРИР е предложила през м. ноември 2020 г. на Областния управител аргументирано предложение съгласно ЗРР създаването на Постоянна комисия по въпросите на ЕЗС, която да представлява регионалният глас в процесите. Предложението е подкрепено с подписите на 24 заинтересовани страни на местно и регионално ниво от местните власти, бизнеса, науката и НПО сектора. Част от дейностите ѝ, съгл. предложения от АРИР проекто-правилник за работата ѝ, вкл. именно приоритизиране и предложения за конкретни мерки, инициативи, планове за действие и инвестиции в съответствие с нуждите на областта и общините и ангажираността на местните заинтересовани страни и потенциални партньорства, както и доклади и анализа на постигането на целите на ФСП.

Това е модел, основан на законодателната рамка в страната и като такъв може да бъде приложен и в областите Перник и Кюстендил в Областните съвети за развитие към Областните им управители.

6. След консултации с членовете си при изготвянето на това становище, АРИР също така предлага да бъдат добавени следните проекти:

- 6.1 Изграждане на ФЕЦ-ове и акумулаторни групи за нуждите на Тролейбусни и автобусни превози ЕООД: ФЕЦ от 8 мегават часа с акумулаторна група от 5 мегават часа свързана към новите БКТП на тролейбусно депо. Втора ФЕЦ от 4 мегават часа с акумулаторна група от 1,5 мегават часа, свързана с трафопоста и измервателна точка в района на ДЗУ. Реализацията на проекта ще има принос към постигане на целите на декарбонизация, осигурявайки чиста енергия за градския транспорт. Също така ще създаде възможности за пазарно функциониране на Общинското дружество Тролейбусни и автобусни превози ЕООД в условията на променящи се цени на основния компонент в разходите - ел.енергията и автономност при определяне на стойността на услугите на Общинското дружество.
- 6.2 Изграждане на Система за дигитализация и автоматизация на ТИС /токо- изправна инсталация/ на Общинското дружество Автобусни и тролейбусни превози ЕООД с 3,6 мегават часа зарядна станция. Реализацията на проекта ще има принос към постигане на целите на декарбонизация, допринасяйки за висока степен на енергийна ефективност на градския транспорт. Прогнозна стойност на инвестицията – 2 000 000 лв.
- 6.3 Обособяване фонд за реализация на проект ZAHYR, на принципа на проектите със споделено финансиране за осигуряване на необходимото допълващо финансиране за водородните автобуси и други инвестиции, в рамките на проекта;
- 6.4 Проектиране и изграждане на локални покривни ФЕЦ-ове с батерийни стопанства на обществени сгради в трите най-засегнати общини, които да им позволят да компенсират разходи за отопление/охлаждане, като се включат и дигиталните компоненти за управление на консумацията на енергия;
- 6.5 Аналитичен център – мозъчен тръст: сформиране на екип от висококвалифицирани специалисти от различни области, които да генерират нови идеи, оценяват и класират проекти към бизнес инкубатора, да подпомагат административните структури, да участват в процесите по разширяване на проектния потенциал/капацитет/ на Община Стара Загора. Предложението кореспондира с коментарите в 5.8, като тук съществена роля и принос може да има и ИУПР на базата на профила, експертизата и опита на привлечените външни експерти. Прогнозна стойност на инвестицията – 2 000 000 лв.
- 6.6 При създаването на държавно предприятие „Конверсия на въглищните региони“, да бъдат предоставени на двете общини Гълъбово и Раднево, територии с обща площ 4 000 дка в землищата им в конфигурация, позволяваща изграждането на обща индустриална зона. Тъй като създаването на ИЗ само по себе си е необходимо, но НЕдостатъчно условие за привличане на инвестиции и устойчиво развитие, то да бъдат предвидени съответните мерки и за привличане на човешки ресурси – една съществена част от заетите в минно-енергийния комплекс са жители на двете общини и промотирането и в рамките на кампанията за региона като цяло. Чрез тази ИЗ двете общини ще разполагат с реален

механизъм като местни власти да управляват и да насърчават местното икономическо развитие и по този начин да създават работни места и приходи за местните бюджети – към настоящия момент половината от бюджетите и на двете общини се формират от различни по форма концесионни такси и местни данъци и такси, плащани от компаниите в минно-енергийния комплекс. Към настоящия момент двете общини вече са с редуцирани бюджети от 1 300 000 лв за Раднево и 700 000 лв. за Гълъбово;

- 6.7 Инвестиции за разширяването на Индустриална зона Загоре върху терените на Летище Стара Загора и в посока с. Еленино, където вече е започнал процесът на разширяване на Зоната чрез добавяне на нови терени. Тъй като създаването на ИЗ само по себе си е необходимо, но НЕдостатъчно условие за привличане на инвестиции и устойчиво развитие, то да бъдат предвидени съответните мерки и за привличане на човешки ресурси – една съществена част от заетите в минно-енергийния комплекс са жители на община Стара Загора и промотирането и в рамките на кампанията за региона като цяло.
7. Въпреки, че не е пряк ангажимент на ТПСР, АРИР отправя предложение за преразглеждане на крайната дата от 2038 на 2043 със следната аргументация:
- 7.1 В процеса на интензивни срещи на местно и регионално ниво в последните месеци стана ясно, че при определяне на датата 2038 г. не са взети предвид основни важни стъпки и елементи от изпълнявания концесионен договор, чийто срок е 2043 г.
- 7.2 В концесионния договор има ясен и обоснован план за поетапното преустановяване на добива от концесионната територия, като първият такъв срок е 2023 г. Технически и финансово планът, част от концесионният договор е значително повече обоснован и подплатен с аргументи и прилагането му ще бъде в пъти по-щадящо и от екологична и от финансова и от социална гледна точка. Разбира се, това не означава, че работата по трансформация на регионалната икономика и промяната в енергийния микс трябва да бъде преустановена – напротив: трябва да се изпълнява паралелно. Лигнитните въглища са изчерпаем ресурс и за да се избегне негативният сценарий, наблюдаван в други региони, зависими от изчерпаемостта на природните ресурси, трябва ясно да се планира и работи в посока алтернативи за запазване и повишаване на стандарта на живот;
- 7.3 Предлагащата 2043 г. се вписва в амбициозната 2050 г.

В заключение: ТПСР е документ с особена важност и за трите региона в преход в България.

С цел преодоляване на негативните внушения е препоръчително вместо да се акцентира върху загубата на работни места, фокусът да бъде върху потенциала, който местните икономики имат в трансформацията към нови индустрии и създаването на нови и здравословни работни места.

ЕВРОПА ДИРЕКТНО
Стара Загора

Работата в непрозрачна среда и противопоставяне с местните власти и другите заинтересовани страни само ще забави и влоши още повече ситуацията в регионите в преход и в частност в Стара Загора, където очакваните последици са много по-мащабни.

От името на членовете на АРИП – Стара Загора отправям апел за проява на необходимата управленска воля и отговорност за финализиране на процесите по създаването на ТПСП в открито партньорство и прозрачност със заинтересованите страни на регионално ниво.

Екипът на АРИП – Стара Загора остава на разположение за допълнителни коментари и обсъждания, както и предоставяне на допълнителна аргументация по направените предложения.

д-р Румяна Грозева

**Изпълнителен директор на АРИП-Стара Загора
Координиращ партньор на ЕЦИХ Загоре**